

Scrisoarea circulară nr. 520/2009

Scrisoare pastorală adresată președinților conferințelor episcopale cu privire la predarea religiei în școli

Roma, 5 mai 2009

Eminență/Excelența voastră,

Natura și rolul predării religiei în școli a devenit obiect al dezbaterii, iar, în unele cazuri, obiect al unor noi reglementări civile, care tind să o înlocuiască cu alte învățături despre actul religios într-un sens multiconfesional, sau cu o educație etică și cultural-religioasă, chiar în contradicție cu alegerile și orientarea educativă pe care părinții și Biserica intenționează să o ofere formării noilor generații.

De aceea, prin intermediul acestei *Scrisori Circulare* adresată Președinților Conferințelor Episcopale, Congregația pentru Educație Catolică crede că este necesar să reafirme câteva principii care sunt înrădăcinate în învățătura Bisericii, drept clarificare și instruire cu privire la rolul școlii în formarea catolică a noilor generații; cu privire la natura și identitatea școlii catolice; cu privire la predarea religiei în școală; cu privire la libertatea alegerii unei școlii și a unei educații religioase confesionale.

I. Rolul școlii în formarea catolică a noilor generații

1. Astăzi, educația este o responsabilitate complexă, ce devine tot mai dificilă din cauza schimbărilor rapide din punct de vedere social, economic și cultural. Misiunea ei specifică rămâne formarea integrală a persoanei umane. Copiilor și tinerilor trebuie să le fie garantată posibilitatea de a-și dezvolta armonios darurile fizice, morale, intelectuale și spirituale; ei trebuie, totodată, să fie ajutați să-și perfecționeze simțul responsabilității, să învețe să folosească corect libertatea și să participe activ la viața socială (cf. *Codul de drept canonic*, can. 95; *Codul Canoanelor Bisericii Orientale*, can. 629). O formă de educație care ignoră sau marginalizează dimensiunile morale și religioase ale persoanei reprezintă o piedică pentru educația completă, deoarece „copiii și tinerii trebuie ajutați să aprecieze cu conștiință dreaptă valorile morale și să le îmbrățișeze prin adeziune personală precum și să-l cunoască și să-l iubească pe Dumnezeu în mod mai desăvârșit”. De aceea, Conciliul al II-lea din Vatican, a cerut și i-a îndemnat pe „toți conducătorii de popoare și pe aceia care au răspunderi în domeniul educației să aibă grijă ca tineretul să nu fie niciodată privat de acest drept sacru” (*Gravissimus educationis*, 1).

2. O astfel de educație cere contribuția multor subiecți educativi. Părinții, întrucât au transmis viața copiilor lor, sunt primii și principalii educatori (cf. *Gravissimus educationis*, 3; Ioan Paul al II-lea, Exortăția apostolică *Familiaris consortio*, 22 noiembrie 1984, nr. 36; *Codul de drept canonic*, can. 793; *Codul Canoanelor Bisericii Orientale*, can. 627). Din acest motiv, le revine părinților catolici responsabilitatea de a căuta să ofere o educație creștină copiilor lor (*Codul de drept canonic*, can. 226; *Codul Canoanelor Bisericii Orientale*, can. 627). În această datorie primară, părinții au nevoie de ajutorul subsidiar al societății civile și al altor instituții. Într-adevăr, „Familia este prima, dar nu unica și exclusivă comunitate educativă” (*Familiaris consortio*, 40; cf. *Gravissimus educationis*, 3).

3. „Între toate mijloacele de educație, o importanță deosebită o are școala” (*Gravissimus educationis*, 5), deoarece „este principalul ajutor al părinților în împlinirea misiunii lor educative” (*Codul de drept canonic*, can. 796 art. 1), în special pentru a favoriza transmiterea culturii și

educației pentru a trăi împreună. În acest context, în conformitate cu legislația internațională și drepturile omului, „Dreptul părinților la alegerea unei educații conforme credinței religioase trebuie să fie în mod absolut asigurat.” (*Familiaris consortio*, 40). Părinții catolici „să-și încredințeze copiii acelor școli în care este prevăzută educația catolică” (*Codul de drept canonic*, can. 798) și, când acest lucru nu este posibil, ei trebuie să suplinească această lipsă în alte moduri (cf. *Ibidem*).

4. Conciliul al II-lea din Vatican reamintește „părinților că au datoria gravă de a orândui totul și chiar de a pretinde” ca fiii lor să poată primi o educație morală și religioasă „și să progreseze în formarea creștină în același ritm în care înaintează în formarea profană. De aceea, Biserica feliicită autoritățile și societățile civile care, ținând seama de pluralismul societății de astăzi și garantând dreapta libertate religioasă, sprijină familiile pentru ca în toate școlile copiii să poată primi o educație conformă cu principiile morale și religioase ale familiilor lor” (*Gravissimus educationis*, 7).

În concluzie:

- *Educația astăzi este o lucrare complexă, vastă și urgentă. Complexitatea aceasta ne împinge să riscăm să pierdem esențialul, adică formarea persoanei umane în integralitatea ei, în mod special în ceea ce privește dimensiunea religioasă și spirituală.*

- *Deși munca educativă este realizată de diferiți subiecți, părinții sunt primii responsabili de educație.*

- *Această responsabilitate este exercitată, de asemenea, prin dreptul de a alege o școală care garantează o educație în conformitate cu propriile noastre principii religioase și morale.*

II. Natura și identitatea școlii catolice: dreptul la o educație catolică pentru familie și pentru elevi. Subsidiaritatea și colaborarea educațională

5. Școala catolică joacă un rol important în educare și formare. Multe comunități și congregații religioase s-au distins și continuă în mod lăudabil să se dedice slujirii educației școlare. Cu toate acestea, întreaga comunitate creștină și, în mod special, episcopii diecezani poartă responsabilitatea „de a orândui tot ceea ce este necear ca toți credincioșii să beneficieze de educația catolică” (*Codul de drept canonic*, can. 794 art. 2) și, mai precis, să aibă „școli în care să se dea o educație pătrunsă de spirit creștin” (*Codul de drept canonic*, can. 802; cf. *Codul Canoanelor Bisericilor Orientale*, can. 635).

6. O școală catolică se caracterizează prin legătura instituțională pe care o păstrează cu ierarhia Bisericii, ceea ce garantează că predarea și educarea sunt întemeiate pe principiile credinței catolice și realizate de profesori care se remarcă prin doctrină dreaptă și prin viață morală (cf. *Codul de drept canonic*, can. 803; *Codul Canoanelor Bisericilor Orientale*, can. 632 și can. 639). În aceste centre educaționale, care sunt deschise tuturor celor care împărtășesc și respectă proiectul lor educativ, atmosfera școlară trebuie să fie pătrunsă de spiritul evanghelic al libertății și carității, care favorizează dezvoltarea armonioasă a fiecărei persoane. În acest mediu, întreaga cultură umană este armonizată cu mesajul mântuirii, astfel încât cunoașterea lumii, a vieții, a omului, pe care elevii în mod gradual o dobândesc, să fie luminată de evanghelie (cf. *Gravissimus educationis*, 8; *Codul Canoanelor Bisericilor Orientale*, can. 634 art. 1).

7. În felul acesta, este asigurat dreptul familiilor și al elevilor la o educație catolică autentică și, în același timp, sunt realizate și finalitățile culturale și cele ale formării umane și academice a

tinerilor, ce caracterizează orice școală (cf. *Codul Canoanelor Bisericii Orientale*, can. 634 art. 3; *Codul de drept canonic*, can. 806 art. 2).

8. Chiar dacă știm cât de dificil este lucrul acesta astăzi, este de dorit ca, pentru formarea persoanei, să existe o mare armonie educațională între școală și familie, pentru a evita tensiunile sau rupturile în proiectul educațional. Prin urmare, este necesar să existe o colaborare strânsă și activă între părinți, profesori și conducătorii școlilor; este oportun să încurajăm mijloacele prin care părinții să participe la viața școlii: asociații, reuniuni etc. (cf. *Codul de drept canonic*, can. 796 art. 2; *Codul Canoanelor Bisericii Orientale*, can. 639).

9. Libertatea părinților, asociațiilor și instituțiilor intermediare, la fel ca și a Ierarhiei Bisericii, de a promova școli cu identitate catolică, reprezintă un exercițiu al principiului subsidiarității. Acest principiu exclude „orice monopol asupra școlii, monopol care se opune drepturilor înnăscute ale persoanei umane, precum și dezvoltării și răspândirii culturii, conviețuirii pașnice a cetățenilor precum și pluralismului existent astăzi în numeroase societăți” (*Gravissimus educationis*, 6).

În concluzie:

- Școala catolică este un adevărat subiect eclezial datorită activității sale școlare, în care credința, cultura și viața se unesc în armonie.

- Este deschisă tuturor celor care doresc să împărtășească proiectul ei educativ, inspirat din principii creștine.

- Școala catolică este expresia comunității ecleziale, iar catolicitatea sa este garantată de autoritățile competente (ordinariul locului).

- Li se asigură părinților catolici libertatea de a alege și este o expresie a pluralismului școlar.

- Principiul subsidiarității reglementează colaborarea dintre familie și diferitele instituții dedicate educației.

III. Predarea religiei în școală

a) Natura și finalitatea

10. Predarea religie în școală este o exigență a concepției antropologice deschise dimensiunii transcendente a ființei umane: e un aspect al dreptului la educație (cf. *Codul de drept canonic*, can. 799). Fără această disciplină, elevii ar fi privați de un element esențial al formării și dezvoltării lor personale, care îi ajută pe ei să atingă o armonie vitală între credință și cultură. Formarea morală și educația religioasă, de asemenea, favorizează dezvoltarea responsabilității personale și sociale, precum și a altor virtuți civice, și reprezintă, prin urmare, o contribuție importantă la binele comun al societății.

11. În acest domeniu, într-o societate pluralistă, dreptul la libertatea religioasă cere atât asigurarea predării religiei în școală, cât și garanția că această educație este predată în acord cu convingerile părinților. Conciliul al II-lea din Vatican reamintește: „[părinții] au dreptul de a hotărî forma de educație religioasă ce urmează a fi dată copiilor lor, conform cu propria convingere religioasă (...). Drepturile părinților sunt încălcate când copiii lor sunt siliți să frecventeze cursuri școlare care nu corespund convingerii religioase a părinților sau dacă este impusă o formă unică de educație din care formarea religioasă este total exclusă.” (*Dignitatis humanae*, 5; cf. *Codul de drept canonic*, can. 799; Sfântul Scaun, *Carta drepturilor familiei*, 24 noiembrie 1983, 5, c-d). Această afirmație găsește confirmare în *Declarația universală a drepturilor omului* (art. 26) și în multe alte declarații și convenții ale comunității internaționale.

12. Marginalizarea predării religiei în școli este echivalentă, cel puțin în practică, cu asumarea unei poziții ideologice care poate induce elevii în eroare sau le poate aduce un prejudiciu. Pe de altă parte, dacă predarea religiei se limitează la prezentarea diferitelor religii, într-un mod comparativ și „neutru”, se poate crea confuzie sau genera relativism sau indiferentism religios. În această privință, papa Ioan Paul al II-lea explică: „ Problema educației catolice include (...) învățământul religios în ambientul general al școlii, indiferent că este catolică sau de stat. Familiile credincioșilor au dreptul la o asemenea educație; ei trebuie să aibă garanția că școlile publice – pentru că sunt deschise tuturor – nu doar că nu vor pune credința fiilor lor în pericol, ci chiar vor completa formarea lor integrală cu un învățământ religios adecvat. Acest principiu trebuie inclus în conceptul de libertate religioasă și de stat cu adevărat democratic, care, prin urmare, în acord cu natura sa cea mai profundă și adevărată, se pune el însuși în slujba cetățenilor, a tuturor cetățenilor, respectând drepturile și convingerile lor religioase” (*Discurs adresat cardinalilor și colaboratorilor Curiei Romane*, 28 iunie 1984).

13. Cu aceste ipoteze, se înțelege că predarea religiei catolice are specificitatea ei prin raportarea la celelalte discipline școlare. Într-adevăr, așa cum arată Conciliul al II-lea din Vatican: „Puterea civilă, a cărei menire este să asigure binele comun temporal, trebuie, desigur, să recunoască și să favorizeze viața religioasă a cetățenilor, însă trebuie spus că își depășește limitele dacă își arogă dreptul de a dirija sau de a împiedica actele religioase.” (*Dignitatis humanae*, 3) Pentru toate aceste motive, depinde de Biserică să stabilească adevăratele conținuturi pentru predarea religiei catolice în școală, ceea ce garantează, atât pentru părinți cât și pentru elevi, autenticitatea învățării care se transmite, ca fiind catolică.

14. Biserica recunoaște această responsabilitate ca fiind propria *ratione materiae* și susține că este de competența sa, indiferent de natura școlii (de stat sau nu, catolică sau necatolică) în care este predată. Prin urmare, „Învățătura și educația religioasă catolică date în orice școală sau transmise prin diferite instrumente de comunicare socială sunt supuse autorității Bisericii; este de datoria Conferinței Episcopilor să dea norme generale cu privire la această sferă de activitate (...); este de datoria Conferinței Episcopilor să dea norme generale cu privire la această sferă de activitate, iar datoria episcopului diecezan este de a o organiza și de a o supraveghea.” (*Codul de drept canonic*, can. 804 art. 1; cf. *Codul Canoanelor Bisericilor Orientale*, can. 636).

b) Predarea religiei în școala catolică

15. Predarea religiei în școlile catolice face parte din proiectul lor educațional, de fapt „Caracterul propriu și motivația profundă a școlii catolice, pe care chiar părinții catolici ar trebui să o prefere, constă cu siguranță în calitatea învățământului religios integrat în educația elevilor.” (Ioan Paul al II-lea, Exortația Apostolică *Catechesi tradendae*, 16 octombrie 1979, 69).

16. În școlile catolice, ca oriunde în altă parte, libertatea religioasă a elevilor necatolici și a părinților lor trebuie respectată. Acest lucru, e clar, că nu împiedică dreptul-datoria Bisericii „să-și propovăduiască și să-și mărturisească public credința, oral și în scris”, ținând cont că „în răspândirea credinței religioase și în introducerea unor practici, ele trebuie să se abțină întotdeauna de la orice fel de acțiune care ar aduce constrângere sau o atragere necinstită ori incorectă” (*Dignitatis humanae*, 4).

c) Predarea religiei catolice din punctul de vedere al culturii și al relației sale cu cateheza

17. Predarea religiei în școli se potrivește cu misiunea evanghelizatoare a Bisericii. Este diferită și complementară catehezei parohiale și celorlalte activități, cum ar fi educația creștină în familie sau inițiativele de formare permanentă a credincioșilor. Pe lângă mediul diferit în care se realizează fiecare, și finalitățile pe care ele le urmăresc sunt diferite: cateheza are ca finalitate promovarea adeziunii personale la Cristos și maturizarea vieții creștine în diferitele ei aspecte (cf. Congregația pentru Cler, *Directoriul general pentru cateheză*, 15 august 1997, nr 80-87); în timp ce prin predarea în școală a religiei se transmit elevilor cunoștințe despre identitatea creștinismului și viața creștină. De asemenea, papa Benedict al XVI-lea, vorbindu-le profesorilor de religie, a subliniat nevoia „de a lărgi domeniul raționalității noastre, pentru a-l redeschide marilor întrebări cu privire la adevăr și la bine, de a îmbina între ele teologia, filosofia și știința, în deplin respect pentru metodele proprii și pentru autonomia lor reciprocă, dar, de asemenea, în conștiința unității lor intrinseci, care le ține împreună. Dimensiunea religioasă este, într-adevăr, intrinsecă realității culturale, contribuie la formarea globală a persoanei și face posibilă transformarea cunoașterii în înțelepciunea vieții”. Predarea religiei catolice contribuie la împlinirea acestui scop, prin care „școala și societatea sunt îmbogățite cu adevărate laboratoare ale culturii și umanității, în care, prin descifrarea contribuției semnificative a creștinismului, persoana este pregătită să descopere binele și să crească în responsabilitate, să caute să compare și să remodeleze simțul critic, să se atingă de darurile trecutului pentru a înțelege mai bine prezentul și pentru a putea planifica cu înțelepciune viitorul.” (*Discurs adresat profesorilor de religie catolică*, 25 aprilie 2009).

18. Specificitatea acestei discipline nu o face să rămână în afara statutului natural de disciplină școlară; din contra, păstrarea acestui *statut* este o condiție a eficienței sale: „este necesar ca predarea religiei în școală să apară ca o disciplină școlară cu aceleași exigențe cu privire la ordinea și rigoarea pe care le au și celelalte discipline. Ea trebuie să prezinte mesajul și evenimentul creștin cu aceeași seriozitate și profunzime pe care le mobilizează și celelalte discipline pentru a-și prezenta cunoștințele. Alături de acestea, predarea religiei nu se prezintă ca un accesoriu, ci ca elementul unui indispensabil dialog interdisciplinar” (*Directoriu general pentru cateheză*, 73).

În concluzie:

- *Libertatea religioasă este fundamentul și garanția prezenței disciplinei religie în sfera școlii publice.*
- *Condiția ei culturală este o viziune cu privire la persoana umană deschisă spre transcendent.*
- *Predarea religiei în școala catolică este o caracteristică esențială a proiectului ei educațional.*
- *Predarea religiei este diferită și complementară catehezei, deoarece în școală educația nu pretinde asentimentul credinței, ci oferă cunoașterea identității creștinismului și a vieții creștine. Mai mult, ea îmbogățește Biserica și umanitatea cu ateliere de cultură și umanitate.*

IV. Libertatea educației, libertatea religioasă și educația catolică

19. În concluzie, dreptul părinților și al copiilor la educație și libertate religioasă sunt exercitate în mod concret prin:

a) *Libertatea de a alege școala.* „Părinții, având datoria și dreptul, primordiale și inalienabile, să-și educe copiii, trebuie să se bucure de o libertate reală în alegerea școlii. Așadar, statul, al cărui rol este de a ocroti și apăra libertățile cetățenești, respectând dreptatea distributivă, trebuie să repartizeze fondurile publice de așa manieră încât părinții să poată alege școala pentru copiii lor în

mod într-adevăr liber, după conștiință” (*Gravissimus educationis*, 6; cf. *Dignitatis humanae*, 5; *Codul de drept canonic*, can. 797; *Codul Canoanelor Bisericii Orientale*, can. 627 art. 3).

b) *Libertatea de a primi, în unitățile școlare, un învățământ religios confesional* care integrează propria tradiție religioasă în formarea culturală și academică adecvată școlii. „Credincioșii să facă tot posibilul ca, în societatea civilă, legile care reglementează formarea tinerilor să aibă în vedere și educația lor religioasă și morală în școală, după conștiința părinților.” (*Codul de drept canonic*, can. 799; cf. *Gravissimus educationis*, 7, *Dignitatis humanae*, 5).

Într-adevăr, instruirea și educația religioasă catolică realizată în orice școală este supusă autorității Bisericii (cf. *Codul de drept canonic*, can. 804 art. 1; *Codul Canoanelor Bisericii Orientale*, can. 636).

20. Biserica este conștientă că în multe locuri, acum ca și în perioada dinainte, libertatea religioasă nu este pe deplin respectată, atât din punct de vedere legal cât și în practică (cf. *Dignitatis humanae*, 13). În aceste circumstanțe, Biserica face tot ceea ce poate pentru a oferi creștinilor formarea de care au nevoie (cf. *Gravissimus educationis*, 7; *Codul de drept canonic*, can. 798; *Codul Canoanelor Bisericii Orientale*, can. 637). În același timp, în acord cu misiunea ei (cf. *Gaudium et spes*, 76), ea niciodată nu se oprește din a denunța nedreptatea ce se săvârșește atunci când elevii catolici și familiile lor sunt privați de drepturile lor educaționale, iar libertatea educațională este afectată. Ea îi îndeamnă pe toți creștinii să se angajeze ca aceste drepturi să devină eficiente (cf. *Codul de drept canonic*, can. 799).

Această Congregație pentru Educație Catolică este sigură că principiile menționate mai sus pot contribui la găsirea unui acord tot mai mare între angajarea în educație, care este o parte esențială în misiunea Bisericii, și aspirația națiunilor de a dezvolta o societate care să fie echitabilă și care respectă demnitatea fiecărei persoane.

În ceea ce o privește, Biserica, exercitând *diaconia* adevărului în mijlocul oamenilor, oferă fiecărei generații revelarea lui Dumnezeu de la care se pot învăța adevărurile ultime despre viață și despre sfârșitul istoriei. Într-o lume secularizată, caracterizată de fragmentarea cunoașterii și confuzie morală, această datorie nu este ușoară. Ea implică întreaga comunitate creștină și constituie o provocare pentru educatori. Cu toate acestea, ne susține certitudinea, cum afirma Benedict al XVI-lea că „nobilele scopuri ... ale educației, fundamentate pe unitatea adevărului și pe slujirea persoanei și a comunității, devin un instrument de speranță deosebit de puternic” (*Discurs adresat educatorilor catolici*, 17 aprilie 2008).

Vă cerem, excelențele voastre, să faceți cunoscut conținutul acestei *Scrisori Circulare* tuturor celor implicați în slujirea educativă și în misiunea Bisericii. Vă mulțumim pentru amabilitatea voastră și, în comuniune de rugăciune cu Sfânta Fecioară Maria, Mamă și Învățătoare a educatorilor, profităm cu plăcere de circumstanță pentru a exprima sentimentele noastre de înaltă stimă și considerație.

Card. Zenon Grocholewski, prefect

† Jean-Louis Bruges, O.P., secretar